

מקדש לאחר ל' ונתאכלו המעות

ראשי פרקים

פתיחה והצגת השאלות

שיטת הריטב"א

שיטת התוס' והרשב"א

מצב המעות אצל האישה – דיון בנו"כ השו"ע

שיטת הרמב"ן והר"ן

סיכום

פתיחה והצגת השאלות

במשנה בקידושין בריש פרק שלישי נאמר:

האומר לחבירו צא וקדש לי אישה פלונית והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני. וכן האומר לאישה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני, בת ישראל לכהן תאכל בתרומה.

מיכולתו של השני לקדש מוכח לכאורה שהקידושין עדיין לא חלו. המשנה כורכת יחד את שני המקרים: זה שבו מדובר על האומר לשלוחו לקדש וזה שמקדש לאחר ל', והפשט הוא שביניהם לא חל עדיין דבר מהקידושין ולכן יכול השני לקדש את האישה באין מפריע. אילו היו הקידושין של ראשון חלים, היו פוקעים קידושי השני לכל הפחות לאחר ל' יום אולם המשנה משמיעה שמקודשת לשני בסתמא, מבלי לסייג (זאת בהשוואה גם להמשך המשנה: "מעכשיו ולאחר שלשים מקודשת ואינה מקודשת").

לאור זה, עלינו לשאול מהו ערכו של המעשה שנעשה עכשיו, מעשה זה שבו תתקדש בעוד שלושים יום נעשה עכשיו, בהווה, ומכוחו יחולו הקידושין כעבור שלשים יום, וצריך ביאור כיצד.

באופן פשוט משמע במשנה שעכשיו נעשה מעשה שולי שהוא רק מכין לקידושין שיתבצעו בעוד שלשים יום, יתבצעו ולא רק יחולו. בהמשך הסוגיה דנה הגמרא בשאלה כיצד ניתן לבטל את המעשה שנעשה כאן מדין אתי דיבור ומבטל דיבור או אתי דיבור ומבטל מעשה, ומשמע שמעשה גמור אין כאן. מעשה קידושין שבו יש חלות ניתן לבטל רק בגט, במעשה גמור, אך ללא חלות עדיין יש לדון, ואילו כאן לכאורה אפילו מעשה גמור אין עדיין. כאן עדיין לא היתה התקדשות אלא מעשה שמכין את הקידושין בעוד ל' יום. יש לדון

האם מעשה זה גם יצר משהו אך באופן פשוט ננקוט שלא נוצר עדיין דבר מלבד גילוי כוונתו לקדשה ונתינת כסף כדי שכוונתו לקדשה ביום השלושים תוכל להתממש.

את המשנה ניתן היה להסביר ללא כל קושי אם היינו נוקטים שהכסף ניתן כפיקדון ולאחר ל' יעשו בכסף קידושין. אולם כבר בפשט המשנה ישנו קושי בכאור זה שכן המשנה מבארת שהכסף ניתן לה בתורת קידושין, אלא שאלו קידושין לאחר ל'. משמע במשנה שמתן הכסף אינו לפיקדון בעלמא אלא יש לנתינה משמעות מסוימת מעבר לזה, לדוגמה, בפיקדון יצטרך לקדשה לאחר מכן, ואילו במשנה לא משמע כך.

בגמרא הובאו דברי רב ושמואל שמשמיעים דין נוסף שלא נתבאר בפשט המשנה: "לא בא אחר וקדשה בתוך שלשים מהו? רב ושמואל דאמרי תרווייהו מקודשת (כלומר, לראשון), ואע"פ שנתאכלו המעות".

השאלה המתבקשת היא מהו חירושם של רב ושמואל: האם בדבריהם הם מבארים את דברי המשנה, או שמא הם מוסיפים דין על המשנה שללא דבריהם לא היה נלמד? אפשר היה לומר שרב ושמואל אומרים שדין המשנה יוצר לנו בעיה, אם נתאכלו המעות לא ברור במה תתקדש, אולם יש לבעיה זו פתרון שהוא עצמו אמנם לא כתוב במשנה ולא מחויב ממנה – ואותו משמיעים לנו רב ושמואל. אך אפשר להציע אפשרות נוספת, ולפיה רב ושמואל מבארים לנו מהי צורת הקידושין שעליה דיברה המשנה וממילא מובן שאם אלו הקידושין הרי שגם אם נתאכלו המעות מקודשת.

רב ושמואל מבארים את דבריהם: "הני זוזי לא למלווה דמו ולא לפיקדון דמו. לפיקדון לא דמו, פיקדון ברשותא דמרא קא מתאכלי והני ברשותא דידה קא מתאכלי. למלווה נמי לא דמו, מלווה להוצאה ניתנה הני בתורת קידושין יהבינהו ניהלה".

כיצד נכון לקרוא את דברי רב ושמואל: האם ההבדלים שהזכירו הם סימן לשוני גמור או שמבטאים הבדל בפרט מסוים בלבד? אפשר לומר שרב ושמואל אומרים שלפיקדון לא דמו כלל כיוון ש"ברשותה דידה קמתאכלי" ובכל השאר דומה. כך גם במלווה, למלווה לא דמו לגמרי או שלמלווה דמו אלא שבניגוד למלווה שבו נתנו להוצאה כאן הנתינה שונה "בתורת קידושין יהבינהו ניהלה". כמו-כן יש לשאול מהו הסדר הנכון בדברי רב ושמואל, האם הבינו שלא דומים לפיקדון אבל למלווה כן דומים, או אולי הבינו שלא דומה לא למלווה ולא לפיקדון ובעצם יש כאן מתן מעות מסוג חדש שהדמיון בינו למלווה ופיקדון הינו חיצוני בלבד?

הראשונים בסוגיה התמודדו עם שאלה נוספת, מהו השוני בין הקידושין בנתאכלו המעות לקידושין במלווה. בגמרא (י"ט ע"ב) נאמר: "אמר אביי: המקדש במלווה אינה מקודשת, בהנאת מלווה מקודשת". שם המקדש מקדשה במלווה שהלווה לה או במעות שהיא חייבת לו, שאותם הוא נותן או מוחל תמורת קידושין. מדברי הראשונים עולה היחס בין שתי הסוגיות וההגדרה של הקידושין כאן במשנה.

שיטת הריטב"א

הריטב"א מבאר שדברי רב ושמואל אינם החידוש של המשנה, את המשנה עצמה ניתן היה ללמוד ולהבין גם ללא דברי רב ושמואל. ואלו דבריו:

מקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות – פירוש, והיינו הדוניא (חדושא) דרב ושמואל, דאי בשלא נתאכלו המעות ממתניתין שמעינן לה ודאי, וכיוון דברשותה דידה אכלתינהו ויהב לה רשותא לאנפוקינן – לא נעשה מלווה ומתקדשת באותה הנאה וכו'.

כלומר, בקידושין לאחר ל' ולא נתאכלו המעות מקודשת עפ"י דין המשנה ללא חידוש של רב ושמואל. רב ושמואל חדשו חידוש נוסף, שגם אם לא מקודשת בדין המשנה כי נתאכלו המעות – עדיין יש פתרון לדבר. את דין המשנה ללא דברי רב ושמואל ניתן להבין לכאורה רק כפיקדון, הוא נותן לה מעות ובעצם מפקיד אותם אצלה עד ל' יום ומתנה עמה שאם לא יחזור בו הרי שביום השלושים תהיה מקודשת עם המעות האלו. זהו מעין פיקדון, כיוון שעד אז המעות אכן מופקדות אצלה. אולם לפי דין המשנה באמת לא ברור מה יהיה אם נתאכלו המעות, ובאופן פשוט במקרה כזה אכן לא יתבצעו קידושין. רב ושמואל אומרים שגם אם נתאכלו המעות – וכביכול אין במה לקדש – עדיין יתבצעו קידושין, שכיוון שברשותה דידה קמתאכלי יש פתרון. הריטב"א מבאר שכיוון "דברשותה דידה אכלתינהו ויהב לה רשותא לאנפוקינן – לא נעשה מלווה ומתקדשת באותה הנאה". המעות לא נעשות מלווה משום שנתן לה רשות להוציאם ומתקדשת באותה הנאה. מהי ההנאה?

ברף ו ע"ב מפרט הריטב"א את דבריו (ד"ה ז' פרקין לא צריכא):

... ואיכא דקשיא ליה, מאי שנא מקדש במלווה שאינה מקודשת, מאומר לאישה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום בכסף זה, שאם לא חזרה בה תוך ל' מקודשת לאחר ל' ואף על פי שנתאכלו המעות, והא התם מעות עד ל' יום בתורת מלווה הם ברשותה ואף על גב דליתנהו בעולם בשעת חלות הקידושין מקדשא בה? ואיכא למימר, דשאני התם דכיוון דלתורת קידושין יתביניהו ניהליה הרי הוא כאילו פירש שתתקדש לו בהם לאחר ל' יום בהנאה שהלוה אותם לה ונפטרת מהם, דוודאי להכי אקדימנהו ניהלה ויהיב לה רשותא לאנפוקינן, שתינה בהם ותתקדש בהנאתה אבל הכא דבתורת מלווה הגיעו לידה ושלה הם לגמרי, והוא בא לקדשה בממון שלה אינה מקודשת.

הריטב"א מדגיש בראש ובראשונה שההכרל בין סוגייתנו למלווה נעוץ בשעת נתינת המעות כאן הוא נותן ומדגיש שזה לקידושין ולכן שונה הדבר ממלווה שבו נתן למלווה. אולם הריטב"א לא מסתפק בכך ומבאר שדבר זה משנה את דרך הקידושין בסוגייתנו מדרך הקידושין במלווה, וכזה לא מבוארים דבריו, שכן מצד אחד הוא מדגיש שמתקדשת "בהנאה שהלוה אותם לה ונפטרת מהם" ומצד שני נוקט הריטב"א שהקידושין נעשים בהנאה שיש מהמעות עצמם "שתינה בהם ותתקדש בהנאתה". בסוגיה אצלנו חוזר הריטב"א ומבאר ש "כיוון ברשותה אכלתינהו ויהב לה רשותא לאנפוקינן, לא נעשה מלווה ומתקדשת באותה הנאה", ולא ברור איו – זו שנהנתה, או זו שפוטרת אותה שלא נעשו המעות מלווה עליה?

אם נבאר שהקידושין הם בהנאה שנהנתה מהמעות הדבר קשה מאד, שהרי את ההנאה מהמעות נהנתה לפני שלוש יום וכיצד הנאה זאת עומדת לו עכשיו לקדש בה? הרי הנאה זאת כבר כלתה ומבחינה זאת כבר כלה קניינו?

לכן נראה לומר, שהקידושין אינם בהנאה שנהנתה אלא בזה שלא תצטרך להחזיר לו את המעות. ההנאה שבה מתקדשת היא ההנאה של אי הפיכת הדבר לחוב עליה. בזה שונה

המקרה כאן ממלווה: בעוד שבמלווה נתן לה את המעות שלא בתורת קידושין, כאן נתן את המעות כדי שתינה ותתקדש בהנאה שלא נעשו מלווה. במלווה המצב הממוני הוא ש"שלה הם לגמרי, והוא בא לקדשה בממון שלה" ולכן אינה מקודשת, או מפני שלא מקבלת ממנו דבר (זה הוא שמסיר את זכות הגביה שלו אך לא נותן לה ממון), ואולי אף יותר מזה, לו אין יכולת לקדשה בממון שאינו כלל שלו. המלווה הוא ממון שלה ולכן טכנית אין משמעות לקידושין שיעשה בו¹. כאן ניתנו לה מעות שיהיו שלה לקידושין בעוד ל' יום ועד אז יכולה להשתמש בהן. הקידושין יעשו לפי הנתינה הזאת בעוד ל' יום, אז יוכל המקדש לזקוף את המעות במלווה אבל לא יעשה כך ולכן מקודשת. הקידושין הם או בהנאה שלא זקפן במלווה, או בכך שכביכול אז יינתנו לה המעות.

בריטב"א משמע שעד היום השלושים המעות בעצם לא נתנו לה. הן אמנם נתנו לה להשתמש בהן אבל אינם שלה עדיין. עד אז המעות אצלה כמעין פיקדון שהיא יכולה להשתמש בו וביום השלושים כשהיא תצטרך להחזירו ולא יהיה לה ממה להחזיר הוא יקדשה בחוב הממוני שלה במקום לזקפו עליה במלווה. משמע מכאן שרוב ושמאל לא רק ביארו את דין המשנה אלא הוסיפו על גביו. במשנה בלי שנתאכלו המעות היא מקודשת במעות עצמן. גם אם נתאכלו המעות יש פתרון, היא מתקדשת בזה שלא יעשה הממון מלווה עליה.

מהריטב"א עולה שיש כאן מצב ממוני מחודש. המעות שאצלה אינן מלווה מצד אחד אך הן גם לא ממש אצלה, הן לא נתנו לה בנתינה גמורה כמלווה אלא כפיקדון כדי לקדשה בהן. נתינה זאת היא שגורמת שתוכל להשתמש בהן ובכל זאת תהיה מקודשת, שהרי מלכתחילה הוגדר שניתנו לה לקידושיה (ולא כהלואה שנתנתה להוצאה ולא לקידושין). האבני-מילואים מבאר את הריטב"א בדרך אחרת. האישה באמת מתקדשת בהנאה שנהנתה מהמעות, אך הוא מתקשה: "וקשה לי, נהי דבשעת נתינה אית לה הנאה, מכל מקום בשעת קידושין כבר כלתה הנאה זו וכו'?" – כלומר, בנאה שנהנתה בזמנו כבר כלתה לה ובמה מקדשה עכשיו?

האבנ"מ מבאר שהחידוש של הסוגיה הוא שלזה מסייעת העובדה שעכשיו מוחל לה את החוב. האישה אמנם נהנתה בעבר, אך להנאה זו משמעות ממונית גם עכשיו כיוון שעכשיו נפטרת מלשלם עבור ההנאה. כך בעצם מקבלת האישה את ההנאה לגמרי. נכון שאין היא נהנית עכשיו את ההנאה עצמה אבל יש להנאה מציאות ממונית גם עכשיו בעקבות מחילת החוב עליה. לפי זה נאמר שהיא מתקדשת בהנאה שהיתה לה אבל מה שמועיל לעשות הנאה זאת ממון גם עכשיו זו העובדה שהיא עכשיו נמחלת לה.

השוני בין זה למלווה יהיה, שכאן נתן לה את המעות מלכתחילה כדי לקדשה בהן בהנאה שיש לה ובה שניפטרת ממנה, וכמו שמדגיש הריטב"א: "בהנאה שהלואה אותם ונפטרת מהם" – כרף את שתי ההנאות כאחד, יש כאן תהליך של מתן מעות אחד שכולו הוגדר כמיועד לקידושין, מתחילתו בהנאתה ובסופו במחילת הממון שמשלימה את ההנאה שלה. במלווה לעומת זאת, נתן את המעות מלכתחילה למלווה ורק בסוף הוא רוצה לפטרה

1 כך משמע בריטב"א במקדש במלווה ד"ה 'ואמר אביי': "הוה ליה מקדש בדבר שאינו שלו דמלווה להוצאה ניתנה ואין למלווה בה כלום".

מהחזרה ע"י קידושין, השוני הוא אם-כן במתן המעות הראשון. שהוא זה שמגדירו כנותן המעות אף בסוף, במלווה לא רואים אותו בסוף כנותן המעות. הקושי בדברי האבנ"מ הוא שכדי להתקדש נצטרך שהיא תיהנה מהכסף שקיבלה שהרי מתקדשת לפי דבריו בהנאה שנהנתה. אולם ניתן לומר שלא צריך שתינה ממש, וכך אכן משמע באבנ"מ שמבאר שלא ההנאה שנהנתה במעות מקדשת אלא ההנאה שיש לה מקבלת הרשות ליהנות. נתינת הזכות להשתמש היא שמקדשת: "דמקדשה כהאי הנאה שנהנית מהם, שרשאה לעשות בהם כרצונה ויהיב לה רשות להוציאן".

בכל אופן, הן לפי הביאור שביארנו והן לפי האבנ"מ, משמע בריטב"א שהמעות לא ניתנו לה כמלווה בנתינה גמורה אלא כבר מלכתחילה הוגדרו המעות שנתנו לה כדי לקדשה בהן. בנתינה זאת מוגדרת עיקרה של העסקה כאן כעסקה של קידושין, מה שאכן מאפשר לחזור ולקדש בהן את האישה. אנו רצינו לומר (בעקבות דברי הריטב"א שרב ושמואל מתדשים חידוש נוסף על המשנה) שהמעות אצלה בתורת פיקדון והיא מותרת בשימוש בהן והקידושין נעשים לאחר ל' יום בזה שנפטרת מלהחזיר. דבר זה מתאפשר כיוון שמלכתחילה נתנו המעות על דעת זה².

שיטת התוס' והרשב"א

התוספות ביבמות (צג ע"א) ד"ה 'קנויה' מתקדמים צעד משמעותי נוסף. הם מבארים:

... דאפילו נתאכלו המעות חשוב כל שעה כאילו הם בעין, שהמעות נשארו אצל המקנה ואם לא נעשה הקניין היה מוטל עליו להחזירם וחשוב כאילו הם בעין לשם קידושין דלאו למלווה דמי ולא לפיקדון.

תוס' משתמשים בעובדה שאם לא יהיו קידושין תצטרך להחזירם כסימן לזה שהמעות בעצם קיימות וגם אם לא ממש הרי אנו רואין אותן כקיימות, והסיבה לכך היא שזהו מצב ממוני מחודש שאינו לא כמלווה ולא כפיקדון. לכן לא בכך שלא תחזיר את המעות היא מתקדשת, כפי שבארו הריטב"א והאבנ"מ, אלא בזה שהמעות ניתנות לה, המעות חשובות "בעין לשם קידושין". אנחנו נמצאים עכשיו כביכול באמצע הנתינה. המקדש נתן לה מעות לקידושין בסוף ל' ועד אז היא יכולה להשתמש בהן, סיבת קידושיה אינה ההנאה שיש לה בינתיים אלא הממון שניתן לה בסוף. אמנם המעות עצמן כבר אינן כאן אבל אע"פ שנתאכלו המעות מקודשת כיוון שלא במעות עצמן היא מתקדשת אלא בממון שבהן וזה לא ניתן לה עד ל' יום, רק ביום השלושים היא מקבלת את הממון ומה שניתן לה בינתיים זו אפשרות שימוש בעלמא. נתינת המעות לקידושין הגדירה בעצם את המצב ביניהם כך שיש בינה לבין המקדש עסקת קידושין שהיא מעורבת בה, ותועיל המעורבות הזו כשתתקדש בסוף. נראה שהרשב"א אצלנו הרחיב אף הוא בכיוון זה בדבריו:

2 כאן יש לשאול מה יהיה הדין במקרה שבו האישה לא מתחייבת להחזיר את המעות כגון במקרה שנאנסו, בזה נדון בהמשך.

וטעמא דמילתא דכיוון דלשם קידושין ניתנו בתחילתן, אע"פ שבשעה שראוין לחול אינן בעולם, מ"מ כיוון שאם לא נגמר הקניין יש עליה להחזירם רואין אנו אותם כאילו הן בעין ובאותה הנאה היא מתקדשת, וכעניין שהיא מתקדשת בהנאת מלווה ומה שאין כן במלוה דעלמא הואיל ובשעת מתן מעות לא נתנו לקידושין אלא להלוואה וכו'.

גם הרשב"א מתייחס לעובדה שתצטרך להחזיר את המעות אם לא תתקדש כסימן לזה שהמעות עודן כאן "כאילו הן בעין" והן ניתנות לה בשעה אחרונה. הרשב"א משווה זאת בהמשך דבריו להנאת מלווה (שלפי הרשב"א עניינו הנאת הפרוטה שהיתה צריכה לשלם על המחילה) גם שם זה שהיתה קשורה עמו בעסקה של הלוואה הגדיר שיש ביניהם עסקה ממונית מחייבת, וזה שהיתה צריכה לרצותו עבור המחילה בפרוטה מגדיר שיש לממון הזה משמעות עכשווית מחייבת. כאן בסוגיה הדבר המקדש הוא נתינת הממון עכשיו, בשונה ממלווה שבו "בשעת מתן מעות לא נתנו לקידושין אלא להלוואה" ולכן עכשיו כבר אין לו במלווה דבר. כאן המעות עדיין לא נתנו לה באופן מלא וכשמקדשה הוא נותן לה את הממון. הרשב"א נותן דוגמה גם ממאן דאמר שאין לשכירות אלא לבסוף:

ומסתברא דהיינו נמי טעמא דעשה לי שירין נזמים וטבעות דמקודשת למאן דאמר אינה לשכירות אלא לבסוף דאף על גב דמכל מקום שכירות זה אינו בעולם ומחוסר גובינא הוא, אפילו הכי כיוון דלא ירדו בו לדעת מלווה והנאת שכירות ישנה שעולם שאם לא תתקדש לו צריכה ליתן לו שכירותו רואין אנו אותו כאילו הוא בעינו להתקדש בו.

גם בשכירות אין זה נכון לומר שהאישה חייבת כסף שהלווה לה, שכירות איננה עסקת הלוואה. בשכירות יש לו בצלה ממון שצריכה לשלם לו ואותו הוא נותן לה. במלווה הוא מוותר על זכותו לגבות בעוד שכאן אנו רואים אותו משלים את נתינת הממון לאישה. הממון הזה מעולם לא ניתן לה בתורת הלוואה אלא בעסקה של שכירות ולכן מעולם לא קיבלה אותו האישה להוצאה, תמיד עומדת ברקע עסקת השכירות ונותנת מעמד שונה למצב הממוני בין שניהם.³

לאור הנ"ל, הנאת האישה איננה הנאה גופנית וגם לא ההנאה שנהנתה אז אלא ההנאה מהממון שמגיע אליה. כל זה נובע מכך שיש כאן מציאות ממונית מחייבת שהאישה נוטלת בה חלק לעניין זה שתתקדש בה בשעה אחרונה שעת הקידושין הוא ינצל את המציאות הזאת כדי לקדשה. ייתכן שזהו הביאור גם בריטב"א, שביאר שמתקדשת בהנאה שלא נעשה מלווה, ייתכן שגם לשיטתו לא מתקדשת בהנאת שוה פרוטה או הנאה שלא נעשה מלווה, אלא גם לשיטתו זה סימן לזה שהמעות נמסרות לה עכשיו, בשעה אחרונה, באופן מלא ובזה מקודשת.

הריטב"א והרשב"א מדגישים שניהם את השעה האחרונה כסיבה לזה שהיא מקודשת. הקידושין נעשים ויוצאים אל הפועל בשעה אחרונה, אז ניתן לה הממון ועד אז אין שום

³ למאן דאמר ששכירות משתלמת מתחילה ועד סוף בכל שניה ושניה הוא מתחייב, השכיר נחשב פועל תחתיו והבעלים חייב לו על כל שניה שנוקפת כמלווה. למאן דאמר אין לשכירות אלא לבסוף החיוב הוא רק על המוצר המוגמר ורק עליו משלם. לפי זה, בקידושין הממון לא נוקף כמלווה אלא פשוט ניתן לה והחוב ניתן לה בתורת קידושין.

דבר מחייב, שניהם יכולים עקרונית לחזור בהם ולקבל או להחזיר את הכסף, המעשה שנעשה עכשיו מועיל ליצור את הרקע לקידושין שיתבצעו לאחר ל' יום⁴.
עד עכשיו העמדנו שתי אפשרויות עקרוניות להבנה, האחת קרובה לבאר שזהו מעין פיקדון אלא שהיא נפטרת מלשלם ולכן יש כאן מתן מעות בשעה אחרונה. לפי האפשרות השנייה יש כאן עכשיו מתן מעות שהוא השלמת הנתינה הראשונה, זהו סוג קידושין חדש, לא למלווה דמי ולא לפיקדון. המעות שנתנו לה מתחילה ניתנו לה לקידושין בעוד ל' כחלק מעסקת קידושין, וגם אם השתמשה בהן – נתינתן לא הושלמה עד ל' יום.

מצב המעות אצל האישה – דיון בנו"כ השו"ע

בחושן משפט סי' קצא נחלקו הנושאי כלים מה מצב המעות עד היום השלושים. הרמ"א שם כתב:

מכר לו קרקע בשטר או במעות לאחר שלושים יום, ונקרע השטר תוך הזמן או נאבדו המעות, אם אמר לו 'קני לך מעכשיו ולאחר ל' – קנה. לא אמר 'מעכשיו' – לא קנה.

הרמ"א קשה: מדוע אם אבדו המעות לא קנה והרי מפורש בסוגיתנו שבקידושין מקודשת אף אם נתאכלו המעות?
הסמ"ע בסק"ט מקשה:

... וחפשתי ולא מצאתי שכתב הב"י כך ואדרבה מצאתי כתוב בהדיא בס"ס קצ וכו' דבאמת קונה אפילו לא אמר מעכשיו כיוון דאלו לא נתקיים המקח היה צריך להחזירם לו הוה כאילו הן בעין....

לכן מבאר הסמ"ע את הרמ"א כך:

ויש ליישב בדוחק ולומר דמה שכתב נאבדו המעות רצונו לומר שנאבדו בענין שאינו יכול לחזור ולהתפרע ממנו, ולמד זה מדברי בית יוסף מדכתב דבאבירת המעות המקח קיים משום דאלו לא מקיים המקח היה צריך להחזירם לו, משמע הא במקום שאי אפשר להחזירם לו בטל המקח.

הסמ"ע מבין שהסיבה לחילוק בין המקרה כאן למקרה שלנו בקידושין הוא הדרך שבה אבדו המעות. בקידושין המדובר הוא שאבדו המעות באופן שמחייב אותו לשלם כסף וכאן מדובר שאבדו באופן שלא מחייבו לשלם. כיוון שעשיית המקח תלויה כאן בזה שבמקום לזקוף עליו חוב הוא מוכר, אם אין סיבה לחייבו גם מקח לא יהיה.
הבנה כמו זו של הסמ"ע אפשרית אך ורק אם נאמר שעד עכשיו המעות הן אצלה לפיקדון. כיוון שהמעות אצלה בפיקדון היא מחויבת בחיובי אחריות שונים לפי דיני שומרים. אם המעות נתאכלו באונס, נאנסו וכד', האישה לא מתחייבת עליהן וממילא אין לו

4 הבית שמואל בסימן לח סק"ב מבין על פי שו"ת הרא"ש שיש בנתינת המעות מעין תנאי, כשנותן את המעות כוונתו בעצם לזה שהיו קידושין אם לא יתחרט, אך אם יתחרט אין משמעות למעשה שנעשה עכשיו.

במה לקדשה. הפתחי תשובה אצלנו (סי' מ אות א) מביא, שגם הרעק"א בתשובותיו הסתפק האם יהיו קידושים בכל מקרה או שרק במדה והיא אכלה את המעות או שנאבדו אבל באונס לא, כיוון שאז אינה מתחייבת לשלם.

מוכח מהאחרונים, שהבינו כפי שהצענו בדרך הראשונה, כאמת יש כאן פיקדון שהיא מתחייבת בחובת האחריות עליו ולא נאכל לבעלים, "ברשותה דידה קמתאכלי", ברם יש לדרון איזו חובת אחריות מוטלת עליה.

קצות החושן הולך אף הוא בכיוון זה⁵. הוא חולק על הסמ"ע שפוטר אותה מאונסין של המעות ואומר שבמקרה כמו זה שנתאכלו המעות חייבת אפילו באונסין. הוא משווה זאת למתנה ע"מ להחזיר שלפי הרא"ש חייב מקבל המתנה באונסין ואפילו במתה מחמת מלאכה. הוא אמנם לא נחשב שואל על הדבר אבל הוא חייב כשולח יד בפיקדון, כיוון שכאן קבל את הדבר על דעת משהו מסוים ולא קיים תנאו ולכן הוא גולץ למפרע. כן גם כאן היא נעשית גזלנית למפרע אם חוזרת בה מהקידושין וחייבת אפילו באונסין. הקצות מעלה הו"א לומר שכל זה נכון יהיה רק אם נשתמשה במעות כמו שולח יד בפיקדון אבל מסיק למסקנה שכיוון שעל דעת זה קיבלה את המעות, ודאי משעה ראשונה היה בדעתה להשתמש בו, ולכן לא גרעה משליחות יד בפיקדון שמתחייב באונסין, וכן כאן תתחייב בכל מקרה אם לא תתקדש. לכן יכול לקדשה אפילו אם אבדו באונס.

כל הדיון הנ"ל בקצות ובסמ"ע נעשה לפי הבנה שמדמה את סוגייתנו לפיקדון, אלא ששונה הסוגיה שלנו כיוון שהאישה מתחייבת באחריות משום שניתן לה לשם קידושין, וזה יוצר: א. חובת האחריות עליה. ב. אין בעיה של מלווה כיוון שמלכתחילה מוגדר שהתחייבות חשמש לקידושין וממילא "לשם קידושין קא מתאכלי" (שו"ת רע"א סי' רד). כלומר, כיוון שמהרגע הראשון הוגדר שהמעות ניתנות לה לקידושה, המסגרת שבה נוצר החיוב שממנו תיפטר האישה היא של עסקת קידושין. בדרך דומה באר הנתיבות את הרשב"א בסוגיה (שם סק"ד).

הט"ז (ש) מתקשה בעיקר דברי הסמ"ע:

ומה שרצה הסמ"ע ליישב דמיירי בנאבדו בעניין שא"א להחזירם, תמהתי על פה קדוש יאמר כן דאין הדין כן דבהדיא פרש"י ריש פרק האומר דהניזוי לאו למלווה דמיין דשאני מלווה דנתנה להוצאה מקמי דחלו הקידושין ובא"ל התקדשי לי בהו לאו דידה הוא אבל אלו לאו להוצאה נתנו אלא ע"מ שתתקדש בהן ולהכי כי אכלה ומטא זימנא מקודשת. הרי לך דלא אמרו שמתקדשת אלא מטעם שבשעת אכילה קאכלה דידה ולא מטעם דהוה חוב עליה לשלם כמו שעלה על דעת הסמ"ע, דא"כ הוה ליה מלווה. והיינו דכתבו התוספות ביבמות דף צג ו"ל דבקידושין דבכסף, אפילו נתעכלו המעות חשוב כל שעה כאילו הוא בעין לשם קידושין דלאו למלווה דמיין. דיש בידה רשות להוציאם, שהמעות נשארו אצל המקנה ואם לא נעשה הקניין יהיה מוטל עליה להחזירו וחשוב כאילו הן בעין לשם קידושין (דלאו למלווה דמיין דיש בידה רשות להוציאם בלא קידושין). מה שאין כן בזה דאין לה

5 בהבנת דברי הסמ"ע הבין הקצות החושן בתחילת דבריו שכונת הסמ"ע היא שלאישה אין מה לשלם ולכן לא תתחייב בנאבדו, אולם הוא מתקשה בזה שלכאורה זה לא משנה שהרי בכל מקרה היא עדיין חייבת. ועוד הקשה ששם (סימן קצא) מדובר בקרקעות והקרקע קיימת גם עכשיו ואותה הוא יכול וצריך לתת. לכן מבין גם הקצות שלדעת הסמ"ע הכונה היא שנאבדו בעניין שאינה צריכה לשלם כגון באונס.

רשות להוציאם אלא מחמת הקידושין, דשלה היא אוכלת לשם קידושין אלא דלא מטא זימנא דקידושין עדיין, ופשוט הוא דהני קידושין הויין אפילו בעניין שאין לה לשלם מה שאכלה, הויין קידושין כיוון דבשעת אכילתה אכלה את שלה וה"ה נמי כאן במקח בנאבדו או בהוציאם⁶....

עיקר קושיית הט"ז על הסמ"ע היא מהבנתו שהקידושין נעשים בזה שלא יהיה על האישה חוב. הט"ז מקשה שבוזה השאיר הסמ"ע את המקרה שלנו דומה לקידושין במלווה אולם כאן יש קידושין מסוג חדש שאינו דומה למלווה ולא לפיקדון. בעוד שבמלווה היא אוכלת מעות שנתנו לה שלא לשם קידושין, כאן כל אכילתה את המעות היא בגלל שיעשו בהן קידושין, אלו מעות שנתנו לה לקידושין ובהן גם יעשו קידושין ללא כל קשר לשאלה האם יש לה מה לשלם או האם חייבת. הט"ז מדגיש שאלו מעות הקידושין, "אלא דלא מטא מטא זימנא דקידושין עדיין" בזמן הקידושין. לאחר ל' יום, המעות תהיינה שלה ואז היא תזכה בממון, עד אז המעות אינן שלה אבל הותר לה השמוש בהן משום שבסוף תתקדש. בשעה אחרונה ינתן לה הממון לגמרי⁷.

מכל הדין הנ"ל אנו רואים שנחלקו נושאי הכלים בשולחן ערוך האם יש כאן מציאות מיוחדת של פיקדון שעל-פיה תתקדש האישה בזה שלא יעשה חוב או שיש כאן מציאות מחודשת של כסף קידושין שניתן לה וכשנתכלה נתכלה לה אלא שהוא עדיין לא שלה לגמרי וינתן לה לגמרי ביום אחרון. זהו כסף שניתן לה כדי להתקדש בו ביום השלושים, עד אז היא יכולה להשתמש בו, אם לא תתקדש עליה להחזירו אולם אם תתקדש הממון הזה שלה⁸.

שיטת הרמב"ן והר"ן

ברמב"ן ובר"ן הובא הסבר אחר. כתב הרמב"ן:

לפי שמלווה כגון זו קונה, שלא אמרו מלווה אינו קונה אלא לפי שמשעה ראשונה שלה הוא ולא גמרה ומקניא נפשה, אבל במלווה כיוצא בזה מתקדשת היא....

הרמב"ן מבאר, שהשוני הוא לא במציאות הממונית של המעות, הן עדיין מלווה. השוני הוא, בשעה הראשונה. בעוד שבמלווה כיוון שמשעה ראשונה זה שלה לא גמרה ומקניא נפשה, כאן בשעה ראשונה, שעת עשיית העסקה, זה ניתן לה לקידושין וגמרה ומקניא נפשה. בדברי הר"ן הדבר מפורט יותר:

6 את דברי הרמ"א מיישב הסמ"ע בדרך אחרת שלא נוגעת לסוגייתנו, אנו הבאנו את הדיונים שקשורים לענייננו.

7 אולי גם הקצות הבין כט"ז כיוון שנקט שחייבת אף באונס כי על דעת זה קיבלה, שבסוף תתקדש ואולי כוונתו שכל זה סימן למצב הממון אצלה. אך בכל אופן הקצות דן מדין פיקדון, ויל"ע.

8 מעניין בהקשר זה להשוות את הגרסה בסוגייתנו לגרסה בבכורות מ"ט. בסוגייתנו כתוב 'נתאכלו המעות' כלומר היא אכלה אותן. בבכורות לעומת זאת, הגרסה היא 'נתעכלו המעות' שמשמעותה היא שהמעות נתכלו ולכאורה בכל דרך שהיא. השינויים הללו מזכירים את המחלוקת שבה אנו עוסקים.

... כלומר דנהי דמלווה דעלמא לא קונה היינו משום דמשעה ראשונה שלה היא וכשהיא מקדשה בה לא יהיב לה מידי. אבל בוו שמתחילה על דעת קידושין ניתנה, אע"ג דהשתא ליתנהו לזווי, מעיקרא מקניא נפשה בהנהו זווי דיהיב לה, אע"פ שאם תחזור בה תהא חייבת להחזיר המעות, דמ"מ הדבר ברשותה...

הר"ן מדגיש שהשוני כאן ממלווה נעוץ בשעה הראשונה, "מעיקרא מקניא נפשה בהנהו זווי דיהיב לה". במקום שבחרו הרשב"א והריטב"א להדגיש את השעה האחרונה בוחר הר"ן להדגיש את השעה הראשונה. הפתרון לא נעוץ לפיכך בזה שיש כאן מצב ממוני מחודש. גם לא בזה שבשעה אחרונה היתה צריכה להתחייב במעות, דבר זה מהוה חסרון לפי הר"ן ומדמה את המקרה כאן למלווה. הר"ן מתבטא "אע"פ שאם תחזור בה תהא חייבת להחזיר המעות" – עדיין כאן זה מלווה שאין בו את החסרון של מקדש כמלווה. לפי הר"ן, החיסרון במקדש כמלווה אינו בממון שאינו שלו, שגורם שלא ניתן לה דבר בשעה אחרונה, אלא בזה שאישה לא מתרצה בזה כיוון שזה כבר ניתן לה, החיסרון הוא במעשה הקניין עצמו. כאן לעומת זאת, חיסרון זה לא קיים כיוון שמעשה הקניין, התרצותה של האישה, נעשית בשעה הראשונה. ממון המלווה יכול להיות ממון מצוין לקנות בו אם רק יעשה מעשה קניין שיועיל לקנות. כאן זה מקדש כמלווה אלא שכפי שאומרת הגמרא, כיוון שברגע הראשון "בתורת קידושין יהבינהו ניהלה" – החסרון הזה אינו קיים ויש כאן מעשה קניין.⁹

הר"ן ממשיך ומוסיף שלפי זה אם חוזר בו הבעל מהקידושין האישה אינה חייבת להחזיר לו את המעות: "ומיהו משמע שאם הוא חוזר בו, אינה חייבת להחזירם, דאם לא במאי מקדשה, הרי אינם קנויים לה עד סוף ל', והרי נתאכלו בינתיים, אלא כדארין". כלומר כבר בשלב הראשון יש קניין גמור על המעות אבל קידושין עדיין אין והם יעשו ביום השלושים. הר"ן לא כתב שלא יוכל לחזור בו מהקידושין. ניתן לחזור מהקידושין עד היום השלושים אבל את המעות לא יוכל לקבל זאת משום שהקניין על המעות עצמן מתבצע בשעה ראשונה, הקידושין לעומת זאת מתבצעים רק בעוד ל' יום. עדיין עלינו לבאר כיצד ניתן לעשות זאת, האם זהו תנאי שבו נעשה מעשה בזמן מסוים והחלות מושהית על לאחר זמן? הר"ן לא נקט שזה תנאי וגם בפשט סוגיה לא הזכירה הסוגיה תנאי אלא כמעכשיו ולאחר ל'. הר"ן עצמו מחלק בין קידושי כסף לשאר צורות הקידושין – שטר וביאה: "ודוקא בקידושי כסף הוא דאמרינן מקודשת משום טעמא דכתיבנא, אבל בקידושי שטר אם נקרע או נאבד ודאי אינה מקודשת כיוון דבשעתא דחילי קידושי ליתא בעולם".

נראה שיש כאן דין מיוחד בקניין כסף. הדבר שיוצר ופועל את הקניין בקניין כסף אינו המטבע שניתן אלא הממון שמשעבד את מקבל הממון. הממון קיים כל השלושים יום, כל

9 הביאור הנ"ל מדויק בהשוואת לשון הר"ן ללשון הרשב"א, במקום שבו בוחר הרשב"א להדגיש את מצב הממון בשעה אחרונה, ביום השלושים, בוחר הר"ן לבאר כיצד המעשה בהתחלה פותר את הבעיה. ברשב"א: "וטעמא דמילתא דכיוון דלשם קידושין נתמנו התחלתן, אע"פ שבשעה שראויין לחול אינן בעולם, מכל מקום כיוון שאם לא נגמר הקניין יש עליה להחזירם, רואין אנו אותם כאילו הן בעין ובאותה הנאה היא מתקדשת...".

ולעומת זאת בר"ן: "אבל בוו שמתחילה על דעת קידושין ניתנה, אע"ג דהשתא ליתנהו לזווי, מעיקרא מקניא נפשה בהנהו זווי דיהיב לה...".

זמן שלא החזירה אותו. מעשה הקניין הוא שמתבצע עכשיו. מעשה הקניין בכסף הוא נתינת הכסף וההתרצות, "מקניא נפשה". ההתרצות בקניין כסף שונה מההתרצות בשאר הקניינים. בכל הקניינים נחוצה התרצות ע"מ להקנות אבל היא איננה מעשה הקניין עצמו. בכסף לעומת זאת ההתרצות היא חלק מהגופא דעובדא של מעשה הקניין עצמו ועניינה ההשתעבדות של הקונה והמוכר ע"י הכסף לבצע את המקח. כך נקט הר"ן גם בסוגית שוה כסף ככסף: "אבל לעניין מקנה, בכל מקום ששניהם מתרצים בדבר מסברא פשיטא לן ששוה כסף ככסף". במעשה קניין כסף כלולה ההתרצות להשתעבד למקח ולקבל תמורה בדבר זה.

כל הנ"ל נוגע למעשה הקניין אבל גוף הקניין, מה שבסופו של דבר קונה – זה הממון שקיים גם לאחר ל' יום. הם עושים עכשיו מעשה קניין ומגדירים שיפעל לאחר ל' באמצעות הממון שהוא הקונה.

דבר כזה לא יעבוד בשטר כיוון שככל הנראה נתינת השטר לא יוצרת שום דבר, אלא צריך שהשטר יהיה אצלה ועל ידי זה מקדש. וכן קידושי ביאה – עניינים המעשה, ואם לא קידשה עכשיו זה לא יועיל.

בר"ן יש לשאול האם דבריו נכונים בכל מכר או שרק בקידושי אישה שבה יש חשיבות יתירה לזה שתתמצה ותעשה עצמה כהפקר. אפשר לומר שדווקא באישה ישנו עניין מיוחד בשעה ראשונה לא מקניא נפשה וכד' ואם כך אף לטיבותא, אם יצרנו מצב שבו כן מקניא נפשה זה יועיל לקידושין, אבל בשאר מכר יתכן שאנו מסתכלים על הממון והדבר יהיה תלוי בשאלה האם יש קניין כסף במלווה.

הנתיבות (סימן קצא סק"ד) מפנה אל הר"ן ואומר שלפי שיטתו ודאי שבכל מקרה יהיו קידושין ללא כל קשר לשאלה כיצד אבדו המעות. זאת משום שהר"ן תולה את הקידושין בשעה ראשונה, זה שהתרצתה, ולא בזה שחייבת ונמחל לה כפי הסבר שאר הראשונים. עפ"י רוצה הנתיבות שם לדון גם בדברי הרמ"א במכר ולומר שגם במכר, לפי הר"ן, בכל דרך שבה יאבדו המעות יהיה מכר. משמע שהנתיבות לא חילק בין המציאויות של מכר וקידושין והבין שזו הגדרה בקניין כסף. לולי דבריו צריך היה אולי לסייג ולהותיר את דברי הר"ן נכונים לקידושין בלבד.

החזו"א (אבה"ע סימן לט סוף סעיף ד) נקט גם הוא בפשטות שכך יהיה הדין גם במוכר שדהו לאחר ל', שלא יוכל לחזור בו ולתבוע מעותיו. כל הקניין לאחר ל' בנוי על זה שהמוכר לא יכול לחזור ולתבוע מעותיו. דבר זה הכרחי לפי החזו"א כיוון שרק כך מוגדר שהמעות אכן שלה. אם יוכל לחזור בו המעות אינן שלה.

גם החזו"א אינו מחלק בין קידושי אישה למכר. ברם, מהנימוק שלו שצריך שלא יוכל לחזור בו כדי להגדירו שהמעות שלה עולה גדר קצת שונה ממה שביארנו. אנחנו ביארנו שהצורך בזה הוא כדי שיהיה מקניא נפשה ויעשה מעשה קניין. בחזו"א נראה, שזה מגדיר את מצב הממון שאצלה.

דבר זה מוביל להגדרה קצת שונה ואולי אף יותר מדויקת בר"ן עצמו.

במסכת כתובות (פו ע"ב) מסתפקת הגמ' בנותן גט לאחר ל': "הרי זה גטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלושים יום, והלכה והניחתו בצדי רה"ר, מהו?" – הגמרא שם רוצה להוכיח ממקרה של קניין משיכה לאחר ל': "האומר לחברו משוך פרה זו ולא תהיה קנייה לך עד

לאחר שלושים יום – קנה, ואפילו עומדת באגם". ומסתפקת הגמרא שם האם צדי רה"ר הם כאגם או לא.

הראשונים שם (תוספות שם ובדף פב ע"א וכן הראב"ד) ביארו שמדובר בקניין מעכשיו ולאחר ל', שכן אחרת לא תועיל המשיכה, בכסף ראינו שיש עניין מיוחד שהממון או החוב נשאר אף לאחר ל', אבל המשיכה היא מעשה שנעשה עכשיו, אם הועיל הועיל ואם לא, כלתה קניינו, "אבל הכא גבי משיכה אם לא אמר 'מעכשיו' – לא קנה לאחר שלושים יום, דבשעת קניה כבר פסקה המשיכה"¹⁰.

הר"ן (שו) חולק על אותם הראשונים ואומר, שגם בקניין משיכה של לאחר ל' זה יועיל, ובלא מעכשיו:

ופשטינן לה מדרב נחמן דאמר קנה אפילו עומדת באגם, כלומר דאע"ג דלא א"ל 'מעכשיו עד לאחר ל' יום' כי קיימא באגם קני, דחשבינן לה כאילו ברשותו ממש היא וקנה אותה במשיכה ראשונה, כיוון שעדיין ברשותו היא.

הר"ן מדגיש שהסיבה שלא כלתה קניינו היא שהפרה עדיין ברשותו, אך כיצד זה מועיל? האם כוונת הר"ן שמשיכה קונה כחצר, זה שהדבר ברשותו קונה לו, והמשיכה היא רק 'היכי תמצוי' להכניס לחצר? קשה מאד לומר שזו כוונתו ולהגדיר בזה את קניין המשיכה כתור מעשה שהוא רק 'היכי תמצוי' להכניס את הפרה לחצר כדי שהחצר תקנה, בכך נרוקן בעצם את מעשה המשיכה מכל תוכן.

נראה שהר"ן הגדיר אחרת. הר"ן מבאר שזה שעומדת באגם מועיל לחלות הקניין לא משום שזה ברשותו אלא משום שזה מקום שלא מוציא מרשותו. כך מבאר הר"ן את ספק הגמרא בגט:

וסכרינן דכל שלא יצא מרשותה מגורשת, ומשום הכי מבעי לן צידי רה"ר אי כרה"ר הן שאפילו ממון גמור שלו יוצא בו מרשותו... או דילמא אינו יוצא בהם מרשותו אלא הרי הוא כאגם שאין ממון שלו יוצא בו מרשותו, והלכך גט זה אנו רואין אותו ביום ל' כאילו הוא עומד ברשותה והרי היא מגורשת בקבלה ראשונה שהרי לא יצא מרשותה ואין זה כטלי גיטך מעל גבי קרקע, דהכא הא איכא נתינה לשם גירושין, אלא שאינו רוצה שיחולו הגירושים עד לאחר ל'.

הר"ן מדגיש שהשאלה היא האם הדבר יוצא מרשותו או לא יוצא מרשותו. 'רשותו' אין עניינה בעלותו הממונית אלא שליטתו, הופעתו כבעלים על הדבר, היותו בעל הבית. במשיכה מושך אדם לרשותו וזו יכולה להיות חצרו, אגם, סמטא או כל מקום אחר שבו הוא שולט על הדבר, כלומר נראה כבעלים. ברה"ר זה לא קורה. בר"ן כתוב שברה"ר יצא הדבר מרשותו – רשותו, ולא בעלותו. אדם אינו מאבד את הבעלות על חפציו רק מפני שהם ברה"ר, אלא שברה"ר הוא לא נראה בעלים. הרשות של האדם איננה פרושה על החפץ ברשות הרבים באופן מובהק כמו בסמטא ובאגם, ששם יש לדבר יותר משמעות.

חשיבותה של המשיכה היא בזה שהוא מכניס את הדבר לרשותו ע"י שהוא מושך למקום שבו יש לרשותו שלו – לבעלותו – משמעות, הוא נעשה זה ששולט כמה שמתרחש

עם הדבר בשטח זה. לכן, כשהפרה עכשיו כאגם – היא כאגם תחתיו, מכיוון שהוא זה שמשכה לכאן, וכשהיא בסמטה אנו רואים אותה תחתיו כיוון שהוא זה שמשכה. דבר זה הוא שקונה במשיכה, היראותו כבעלים ע"י שמשך לרשותו (בחצר נאמר שהיות הדבר ברשותו קונה, במשיכה קונה הבאת הדבר לרשותו).

ייתכן שכל זה יועיל גם לאחר ל' יום. מה שעושה האדם במשיכה זה ליצור את הסיטואציה שבה יש משמעות לבעלותו סיטואציה שבה הוא פורש את שליטתו על הדבר, את זה פועל הקונה על ידי המשיכה. ברם, יכול הקונה להחליט שסיטואציה זו תקנה לאחר ל' כל אימת שהמצב קיים הוא יכול להועיל לקניין ואין הדבר מוכרח שיועיל דווקא עכשיו. הוא בעה"ב על המתרחש שם ולכן יועיל לו לקנות גם לאחר ל' כל אימת שהוא אכן רוצה בכך. כך הדבר גם בנט, לא נתינת הגט היא המגרש, גט שנעשה בו מעשה נתינה הוא המגרש. גם אם מעשה הנתינה נעשה לפני ל' יום עדיין הגט טוב וניתן לגרש בו כיוון שניתן לה. אם יעמוד הגט ברשותה לאחר ל', הוא יועיל לה לגירושין.

לפי זה ייתכן שנסביר גם את הר"ן אצלנו. נתינת הכסף היא הכנה לקידושין שבעוד ל' יום, ומה שמקדש זה כסף, ממון שניתן במעשה קניין. מעשה הקניין מועיל להגדיר את הממון המקדש שמוגדר בעקבות המעשה כממון שנעשה בו מעשה קניין, והראיה לזה היא שלא יכול הבעל לחזור בו ולקבל את הכסף, זו מציאת קיימת. הקניין עצמו יכול בעוד ל' יום באמצעות הממון.

לפי הביאור הזה, במשנה הוגדרו קידושין מחודשים, לא רק מצב המעות הוגדר אלא דין קידושין שאינם כקידושין במלווה או בפיקדון.

ייתכן שזו גם כונת רש"י בסוגיה שמדגיש את המעשה שנעשה בהתחלה: "אבל אלו לא ניתנו לה להוציאן אלא על מנת שתתקדש בהן, ולהכי כי אכלה דידה אכלה ולכי מטא זימנא מקדש". רש"י בוחר להדגיש את מה שיצר המעשה הראשון, המעות הן שלה. כך בהמשך הגמרא לגבי אתי דיבור ומבטל דיבור מבאר רש"י את דברי ר"ל: "שאני נתינת מעות דיד האישה דכי מעשה דמו וכו'... ואע"פ שלא חלו מיד הוי מעשה מיהא לחול אחר שלושים, והא דקרי ליה דיבור משום דלאו מעשה ממש הוא". רש"י מבאר, שהמעשה הראשון אמנם אינו מעשה גמור אבל יש בו כבר מעשה שמכוחו יחולו הקידושין לאחר מכן. לפי"ז כבר בהתחלה קיים משהו, לא כל המעשה נעשה בסוף, לאחר ל', תחילתו נעשית כבר ברגע הראשון עם מתן המעות. תחילת המעשה מועילה להגדיר את הממון כממון שעומד לקידושי האישה.

סיכום

ראינו מספר אפשרויות כיצד יועילו קידושין בנתאכלו המעות:

באפשרות ראשונה הגדרנו שהדיון כאן דומה לדין פיקדון אלא שכאן הוגדר בשעה ראשונה שהמעות ניתנו לקידושין, דבר זה גורם שיהיו חיובי אחריות ושחיובי האחריות ייזקפו לה לקידושין ומכח זה תתקדש. במקום לזקוף את הדבר כחוב היא תתקדש בו. כך נקטו הסמ"ע והקצות ואולי גם הריטב"א שבאר בדבריו שרב ושמואל לא ביארו מהו דין המשנה אלא חידשו חידוש על גביו. לפי התבוננות זו יש לדון מה הדין אם המעות נאנסו ואינה מתחייבת לשלם, האם תתקדש, וכפי שדנו בנו"כ בסימן קצא.

אפשרות שניה להעמיד היא שאלו קידושין מסוג חדש, לא מלווה ולא פיקדון, המעות שנתנו לה הן מעות לקידושין שיינתנו לה סופית ביום השלושים. עד אז הותר לה השימוש בהן. לכן גם אם המטבעות עצמן לא תהיינה קיימות ביום השלושים – ואפילו נאנסו – אין זה פוגע בקידושין. כיוון שמלכתחילה הוגדר שמתן המעות, הממון, הוא ביום השלושים. בדרך זו הלכו התוספות ביבמות צג ע"א, הרשב"א והט"ז. האבנ"מ נקט ברישב"א כיוון דומה וביאר שהקידושין הם בהנאה שנוקפת כהנאה היום בזכות החוב ובעצם מתקדשת במתן המעות הראשוני בזכות החוב שקיים היום.

הר"ן הלך בדרך שלישית. לשיטתו אלו קידושין במלווה אבל החסרון של מלווה שאין מעשה קניין והתרצות לא קים כאן כיוון שכבר בשעה ראשונה מקניא נפשה שהרי המעות ניתנות לה כאן לשם קידושין. לפי הר"ן אין בעיה בשעה אחרונה, המלווה ניתן לקדש ולקנות והחסרון הוא שאין מעשה קניין. כאן חסרון הזה מתוקן ע"י הנתינה הראשונה. דבר זה גורם שהבעל לא יוכל לחזור בו ולקחת את המעות. דין זה נכון בקניין כסף בלבד שבו יש מעשה קניין והחוב הנוצר היא הקונה. בנתיבות ובחזו"א משמע שכך יהיה הדין גם במכר. הצענו בר"ן הסבר נוסף, ועל פיו המעשה הראשוני אינו מעשה קניין בעלמא, מעשה זה מועיל להגדיר את הממון שנשאר אצלה כממון של קידושין או קניין ומכוחו יוכל הממון הזה לקנות.

לפי הר"ן, לא תהיה קיימת כל בעיה אם נאנסו המעות כיוון שכבר בשעה ראשונה התרצתה ונעשה הקניין בכסף לקידושין. בשעה אחרונה היא מתקדשת בחוב.